

Jog & Fegyver

A párbajokról szóló cikkek hatalmas mennyiségű olvasói levelet eredményeztek, melyek elsősorban a párbajok legalitásával, a törvények és egyéb szabályzókhöz való viszonyával foglalkoztak. Emiatt úgy érzem, kissé befejezetlen volt a két cikk, így a párbajok szabályainak kapcsolódását igyekszem bemutatni az adott jogi környezetben.

Elsősorban azt kell leszögezni - de úgy érzem, hogy ez a cikkekből kiviláglott -, hogy a párbajozás egy rendkívül precízen szabályozott, az úri közönség által figyelemmel kísért és irányított tevékenység volt. Ez az irányítás az ún. társadalmi bíróságokon keresztül valósult meg. *(Ezek a társadalmi bíróságok nem voltak holmi úri huncutságok. A Magyar Néphadsereg tiszti, zászlósi és tiszthelyettesi állományának - szinte a rendszerváltásig - minden alakulatnál volt ún. becsületbírósága, mely fegyelmi és etikai kérdésekben folytatott vizsgálatot és döntési javaslatot is tett a parancsnok részére.)* A párbajok során a becsületbíróságról, párbajbíróságról, illetve a fegyverbíróságról kell feltétlenül szólnunk. „A becsületbíróság alatt azt a választott és független bíróságot értjük, mely valamely becsületügyben kifogásolt egyén erkölcsi minősítése fölött döntő, tehát megfellebbezhetetlen érvénnyel ítél” - írja a Párbaj Codex. Becsületbíróságnak csak akkor volt helye, ha valamely becsületügyben akár a kihívó (sértett), akár a kihívott (sértő) párbajképességét az ellenfél vagy az ellenfél írásos megbízása alapján annak segédei kétségbe vonták.

A becsületügyi bíraskodás mindkét fél segédeinek közös egyetértésével és hozzájárulásával, vagy pedig csak az egyik fél segédeinek kezdeményezésére, de a másik fél segédeinek hozzájárulása nélkül összeállított és egybehívott becsületbíróság útján történhetett. Kivétel egyetlen eset volt, ugyanis a m. kir. honvédség és a m. kir. csendőrség tisztjeinek és tisztjelöltjeinek - bármilyen állománycsoport és állományviszony esetén - párbajképessége nem volt kétségbe vonható, így ellenük becsületbíróság sem volt kérhető vagy elfogadható. A 23 319/eln. fbü. 1940. sz. HM. körrendelet egyértelműen - jogszabályként - rögzítette, hogy minden tiszt és tisztjelölt párbajképes. Ez a körrendelet részletesen szabályozta a tisztikar

párbajokban való közreműködésének módját, formáját, és az ezekkel kapcsolatos jelentéstételi kötelezettségeket. Sajátossága ugyanakkor ennek a kornak, hogy a jogszabályok gyakorlatilag a párbajt és a sérülés vagy halál okozását is büntetni rendelték, de erre még vissza fogunk térni. A becsületbíróóság - mint választott bíróság - határozatával eldöntötte, hogy a kifogásolt fél erkölcsileg miként minősül, jogosult-e lovagias elégtétel adására illetőleg vételére. Itt elsősorban az képezte a döntés alapját, hogy a kifogásolt becsületes-e annyira, hogy a becsülete sérthető legyen, illetve áll-e olyan erkölcsi szinten, hogy ennek az erkölcsi szintnek a megsértése következményeket kell, hogy maga után vonjon. Teljesen logikusan állította a kor közvélekedése, hogy egy becstelen, erkölcstelen embert nem lehet megsérteni. Amennyiben egy ilyen ember sértve érzi magát, az kizárólag az ő személyes magánügye, de ezért elégtétellel senki nem tartozik felé. A becsületbíróósági eljárásnak rendkívül részletes, precíz szabályai voltak mind a megalakításra - eskütételre, mind pedig a működésre -, ítélethozatalra (adminisztrációjára), de ítélete mindenképpen megfellebbezhetetlen volt és ítéletét nem indokolta meg, hanem lakonikus egyszerűséggel kimondta döntését. (Ezt a példát követték Clair Vilmos szerint Németországban, Ausztriában, Franciaországban és Spanyolországban, míg Olaszországban volt fellebbezési lehetőség egy országos becsületbíróóság- hoz is, ahol pl. a fellebbviteli becsületbíróóság első 30 tagját az igazságügy-miniszter nevezte ki és ettől kezdve csak önmagát egészítette ki.)

Mielőtt végképp belebonyolódnánk eleink lovagias eljárásának rejtelseibe, azt azért mindenképpen ki kell mondanunk, hogy a megsértett fél nem volt köteles a kor szabályai szerint a fegyveres elégtétel vételére, hanem fordulhatott a rendes polgári bírósághoz is. Viszont azt is meg kell jegyeznünk, hogy a jog és az erkölcs nem minden esetben fedik egymást és az olyan esetekben, amikor a jog nem nyújtott elégséges védelmet, akkor az erkölcsi sérelmet valahogy szankcionálni kellett. Pl. egy m. kir. honvédtiszt, ha nyilvános helyen megütötték, és ott a helyszínen valamely oknál fogva azonnal nem tudott fegyveresen elégtételt venni (miként az a jogszabály részére kötelezővé tette), akkor nem volt kiségitve azzal, ha a támadóját 20 pengő kártérítés megfizetésére kötelezze egy polgári bíróság.

„Párbajbíróóságnak nevezzük azt a független bíróságot, mely valamely becsületügy elintézésére kiküldött segédek véleménykülönbsége esetén, a békés vagy fegyveres elintézés elvi kérdésében, valamint a segédek között felmerülő, a becsületbíróóság és a fegyverbíróóság szorosán körülhatárolt hatáskörén kívül eső bármely véleménykülönbség esetén, döntő érvénnyel ítélt.” Ebben a bíróságban már részt vehettek a tisztikar tagjai is és ez a bíróság is

megfellebbezhetetlen ítéletet hozott mindazon kérdésekben, mely nem tartozott a másik két bíróság hatáskörébe, de itt sem volt a döntésnek kihirdetett indoklása.

„Fegyverbíróság alatt azt a független bíróságot értjük, mely valamely lovagias ügy tárgyalása közben, a segédek között felmerült véleménykülönbség esetén párbajnál használandó fegyverek minősége, párbajfeltételek és pisztolypárbajnál a távolságok kérdésében döntő érvénnyel ítél.” (Ez a bíróság döntötte el, hogy könnyű vagy nehéz kardot, sima csövű vagy huzagolt csövű fegyvert használjanak a felek, valamint pisztolypárbajnál eldöntötte a párbajnak a fajtáját - lásd előző szám -, a golyóváltások számát, a lőtávolságot. A könnyű vagy nehéz kardok minden esetben vívókardokat jelentett. Az regényekben olvasható „Párbaj nehéz lovassági kardokkal” csak dramaturgiai fogás, melynek nincs köze a valósághoz.)

Ebben a bíróságban is részt vehettek a tisztikar tagjai és ez a bíróság is megfellebbezhetetlen döntést hozott, melyet nem indokolt meg nyilvánosan. Azt sem árt tudni, hogy ezek a társadalmi bíróságok rendkívül precíz adminisztrációt vezettek és minden döntésüket dokumentálták, jegyzőkönyvezték. Ez különösen állt a párbajfeltételekre, melyeknek a kihirdetését is jegyzőkönyvezték. Ennek az volt a jól megfontolt oka, hogy noha a párbajt büntették, de a párbajszabályok betartása mellett elkövetett sérülés vagy halál okozása lényegesen enyhébb büntetést vont maga után, mintha ugyanez a párbajfeltételek megsértésével történt volna. Mint korábbi számunkban utaltam rá, a párbajszabályok megsértésével okozott sérülés vagy halál olyképpen minősült, mintha azt egyéb bűncselekmény során okozták volna.

Ezzel együtt a kor jogszabályai a párbajt voltaképpen büntették 1668-ban I. Lipót által kiadott hadicikkely kifejezetten tiltotta a duellumot (párbajt) és a kihívó és a kihívott mellett a segédeket is büntetni rendelte. 1752-es párbajrendelet már lehetővé tette a becsületügyben a párbajt, helyesebben nem mondotta tilalmasnak, de ez alapvetően a német nyelvű szöveg fordítási kérdése. A becsületbíróságok 1867-es megjelenése és még inkább a becsületügyi eljárás 1871-es intézményesítése volt az, mely a párbajt egyrészt az általános közvélekedésben elfogadottá tette, ugyanakkor csökkentette és megakadályozta az azonnali (most jogos védelminek mondanánk) fegyverhasználatot.

A fentiek figyelembevételével azért igen tanulságos az 1878. évi V. tc. (mai szóhasználattal tv.) XIX. fejezet, mely a párbajokról szól az alábbiak szerint (ez a törvény az 1939-es kiadású Térffy-féle Igazságügyi Zsebtörvénytar szerint hatályban volt).

„293. §. Valakinek a kihívása párviadalra, úgyszintén a kihívás elfogadása vétséget képez és hat hónapig terjedhető államfogházzal büntetendő.

294. §. Az előbbi §-ban meghatározott büntetéssel büntetendők a segédek, valamint azok is, akik a kiegyezést megakadályozták.

295. §. Aki valakit párviadalra egyenesen buzdít, vagy azért, hogy mást ki nem hív, vagy a kihívást nem fogadja el, megvetéssel fenyeget: egy évig terjedhető államfogházzal büntetendő.

296. §. Aki párviadal megkezdésére fegyveresen kiáll: egy évig terjedhető államfogházzal büntetendő.

297. §. Ha a felek a párviadaltól elállottak: senki nem büntethető.

298. §. Aki ellenfelét párviadalban megsebesíti: két évig terjedhető államfogházzal büntetendő. Ha a megsebesített fél testének valamely tagját, vagy érzékszervét elveszítette, vagy ha a félnek, a megsebesítésből gyógyíthatatlan sérülése származott: a büntetés három évig terjedhető államfogház **leend**. Aki pedig ellenfelét párviadalban megölte, habár halála nem rögtön következett is be: öt évig terjedhető államfogházzal büntetendő.

299. §. Azon bajvívó, aki a párviadalnak szokásos vagy kölcsönös egyetértéssel megállapított szabályait megszegte és annak következtében ellenfelét megölte: szándékos emberölés, ha pedig megsebesítette: a súlyos testi sértés büntetési mértékére meghatározott büntetéssel büntetendő. A jelen szakaszban meghatározott esetekbe a segédek, mint bűnrészesek büntetendők.

300. §. A párviadalnál jelen volt tanúk és orvosok, továbbá az előbbi szakasz eseteinek kivételével, azon segédek, kik a párviadalt megakadályozni törekedtek: nem büntetendők.” A „terjedhető” kifejezés ebben a jogi nyelvezetben a büntetés felső határát jelentette, a kor szabályozási rendje szerint a legkevesebb büntetés az 1 nap volt. (A kor szabadságelvonó rendszere négy részre tagozódott: 1. fegyház, ahol a fegyenceket őrizték, 2. börtön, itt voltak a rabok, 3. fogház, itt voltak a foglyok és 4. államfogház, ahol az államfoglyok voltak.)ⁱ

A már ismertetett 1878. év V. tc. 35. § az államfoglyokkal kapcsolatosan kimondta: *„Akik államfogházra ítéltetnek el (államfoglyok) külön országos fogházban és amennyiben a helyi viszonyok megengedik, éjjel elkülönítve, nappal pedig többen együtt őriztetnek. Az államfoglyok munkára nem kényszeríthetők, szabadságukban áll azonban: valamely az intézet viszonyainak megfelelő és általuk választott munkával foglalkozni, továbbá saját ruházatukat viselhetik és önmagukat élelmezhetik. A házirend és a fegyelem - főleg az őrizet és az intézethez nem tartozó személyekkel való érintkezés tekintetében - a fegyházra és a börtönre*

megállapítottnál enyhébb szabályoknak vannak alávetve.” (A jogszabály az említett párbajozáson kívül a különféle politikai és sajtóvétségek esetében tette csak lehetővé az államfogház kiszabását, ahol el lehet képzelni a szigorú erkölcsi normákat, ha rendeletben kellett szabályozni, hogy az államfogoly alkalmanként 5 liter bornál többet nem hozathatott be és a szigorú erkölcsök jegyében, zárkájában egyszerre csak egy hölgylátogatót fogadhatott. Ezzel együtt azért ismét meg kell jegyezmem, hogy a fenti szabályok korában, aki fegyvert vagy lőszert nagyobb mennyiségben titkon, vagy a kormány által kibocsátott engedély nélkül megszerzett, valamint az is, aki oly nemű fegyvereket, melyeknek megtartása tiltva van, hatósági engedély nélkül készített, készítettett, megszerzett vagy forgalomba hozott, hat hónapig terjedhető elzárással volt büntetendő. Ez utóbbit most igazából azért írtam, mert a következő számban az engedély nélküli fegyvertartásról, illetve a fegyvercsempészetről lesz szó, kizárólag saját védői tapasztalataim alapján.)

Azt az eddigiekből is sejthettük, hogy a párbajozást - ha büntette is a jogszabály - lényegesen enyhébben ítélte meg, mint mondjuk az emberölést, melyet legsúlyosabb esetben halállal, legenyhébb (méltányolható erős felindulásban elkövetett) esetben tíz évig terjedhető fegyház volt. A fegyencre pedig lényegesen más szabályok vonatkoztak, mint az államfogolyra. A cikk végén talán illene bizonyos konklúziókat levonni, de ezt az olvasóra bízom. A párbajozás Magyarországon maradt fenn legtovább Európában és talán közismert az a megíratott, de soha el nem küldött levél, melyben vitéz nagybányai Horthy Miklós kormányzó kardpárbajra hívta volna ki Benes cseh köztársasági elnököt. Abban azt hiszem, mindannyian egyetérthetünk, hogy egy végképp letűnt, de talán igazabb kor volt a párbajok kora, ahol egyetlen közéleti szereplő (politikus, újságíró stb.) sem hazudozhatott és gyalázkodhatott büntetlenül oly módon, ahogy ezt ma minden erkölcsi gátlás nélkül - még gyáván is - megteheti.

*Dr. Bokros Gábor
ügyvéd*

ⁱ A cikkekhez felhasznált irodalom:

Clair Vilmos: Párbaj Codex (1941)

Vitéz dr. Térfly Gyula és dr. Térfly Béla: Igazságügyi Zsebtörvénytár (1939)

Vogel Ákos ezredes: A jogos védelem és a tiszt fegyverhasználati joga (1930)

Dr. Schultheisz Emil: A katonai büntetőtörvény zsebkönyve (1943)